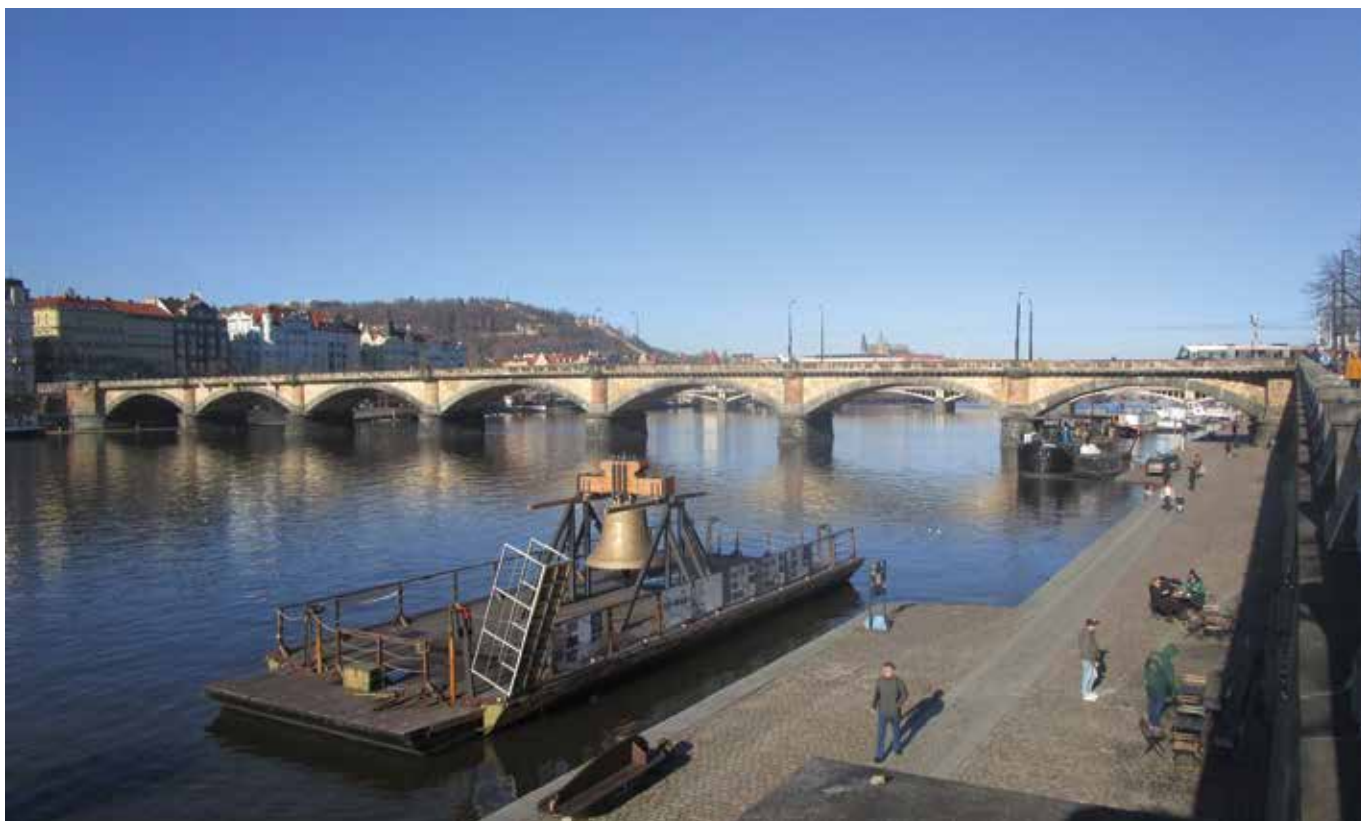

PALACKÉHO MOST V PRAZE A JEHO SOCHAŘSKÁ VÝZDOBA

VÁCLAV RYBAŘÍK

Zanedlouho tomu bude půldruhého století, co byl – v neděli 1. prosince 1878 – slavnostně posvěcen třetí pražský kamenný most přes Vltavu a 22. prosince odevzdán ke službě veřejnosti. Vedl z pražského Podskalí na Smíchov, a proto se mu zprvu říkalo *most z Podskalí na Smíchov*, *Podskalský most*, *kamenný most na Smíchov* a podobně, postupně neoficiálně a od 21. listopadu 1878 už i úředně **Palackého most** (obr. 1). Takto se jmenoval a jmenuje se tak i nadále¹ s výjimkou období německé okupace v letech 1940–1945, kdy nesl název *most Mozartův*.

Obr. 1. Praha-Nové Město, Smíchov, Palackého most pohledem z Rašínova nábřeží k severu (foto V. Rybařík, 2024).

Ačkoli jde o výjimečnou technickou památku, a podle litery památkového zákona z roku 1958 i památku kulturní, nebyla jemu ani jeho sochařské výzdobě dosud věnována přiměřená pozornost, což se tento článek snaží na základě důkladného studia zachovaných dokladů a zpráv napravit.

Stavba Palackého mostu a jeho další osudy

Myšlenka vybudovat most spojující bouřlivě se rozvíjející Smíchov s Prahou se začala rodit už od počátku 80. let 19. století,² a to kupodivu ne v Praze, ale právě na Smíchově, který byl tehdy čtvrtým největším „městem“ v Čechách, oficiálně až od roku 1903, do té doby předměstím. Nejkonkrétněji o most usilovalo konsorcium stavební firmy Schön & Wessely

¹ Nikoli jako „most Františka Palackého“, jak byl donedávna nazýván v Památkovém katalogu (PAKA 2024 online).

² O přípravě a stavbě mostu se dozvíme z dobových článků Josefa V. Reitera ve *Zprávách Spolku architektů a inženýrů v království Českém* (REITER 1876; 1877; 1878a; 1878b; 1879) a o průběhu stavby ve *Statistické příručce knížce královského hlavního města Prahy* (ERBEN 1875; 1876; 1878; 1880) a v časopisu *Světlozor* (sine 1875; -K...k- 1879). Souhrnné informace o mostu podává Jiří SOUKUP (1904, 48–52), v novější době Jan FISCHER (1983), monografie *Pražské mosty* (FISCHER/FISCHER 1985, 34–40), *Praha mosty spojená* (DUDÁK/RÝPAR 2020, 94–102) a dále dílčí kapitola s historickými fotografiemi z obrazové monografie o Smíchovu (JUNGMANN 2007, 89–91). Z nepublikovaných prací je to především stavebněhistorický průzkum mostu s přepisy historických dokumentů a bohatou plánovou dokumentací (PATRNY/MUSILOVÁ 2019), na webu pak články BENEŠ 2006 online a JIROUDKOVÁ 2007 online.

Obr. 2. Inženýr Josef V. Reiter (*1840–†1903), projektant Palackého mostu (archiv autora).

Obr. 3. Architekt Bedřich Münzberger (*1846–†1928), autor architektonické podoby Palackého mostu (foto Jan Maloch, 1891, CHRÁSTILOVÁ 2009, 20).

ze Smíchova a továrny Ruston & spol. a na stavbu mostu a přilehlých nábřeží získalo licenci. Teprve tehdy si pražská obec uvědomila mimořádný význam této stavby a 19. května 1875 se rozhodla tuto licenci odkoupit a nový most postavit sama (*sine* 1875, 327; *-K...k-* 1879, 7; SOUKUP 1904, 49).

Palackého most byl postaven v letech 1876–1878 podle projektu městského inženýra Josefa Václava Reitera (*1840–†1903; obr. 2) a architekta Bedřicha Münzbergera (*1846–†1928; obr. 3),³ poté, co jeho definitivní podobu schválilo c. k. místodržitelství 12. ledna 1876. Jeho stavba byla zadána 24. března 1876 vítězi ofertního řízení, vídeňské firmě bratři Kleinové, Adolph Schmoll a Ernst Gaertner (Gebrüder Klein, A. Schmoll und E. Gaertner). Začala symbolicky v neděli 13. května 1876 slavnostním položením základního kamene a jeho posvěcením kardinálem a arcibiskupem pražským Bedřichem Josefem Schwarzenbergem (*sine* 1877; obr. 4). Základní kámen byl ze žuly, 1,25 m vysoký, a dutina se schránkou obsahující zakládací listinu byla uzavřena deskou ze sliveneckého mramoru. Samotné práce byly zahájeny 3. června 1876 a stavba dokončena posvěcením mostu 1. prosince 1878 (*sine* 1878a; *sine* 1878b, obr. 5) a jeho uvedením do provozu 22. prosince téhož roku. Konstrukčně i materiálůvě náročná kamenná stavba – bylo například použito 5685 jen ručně tesaných kamenných kvádrů! – tedy trvala na současné poměry až neuvěřitelně krátkou dobu – dva a půl roku (obr. 6).⁴

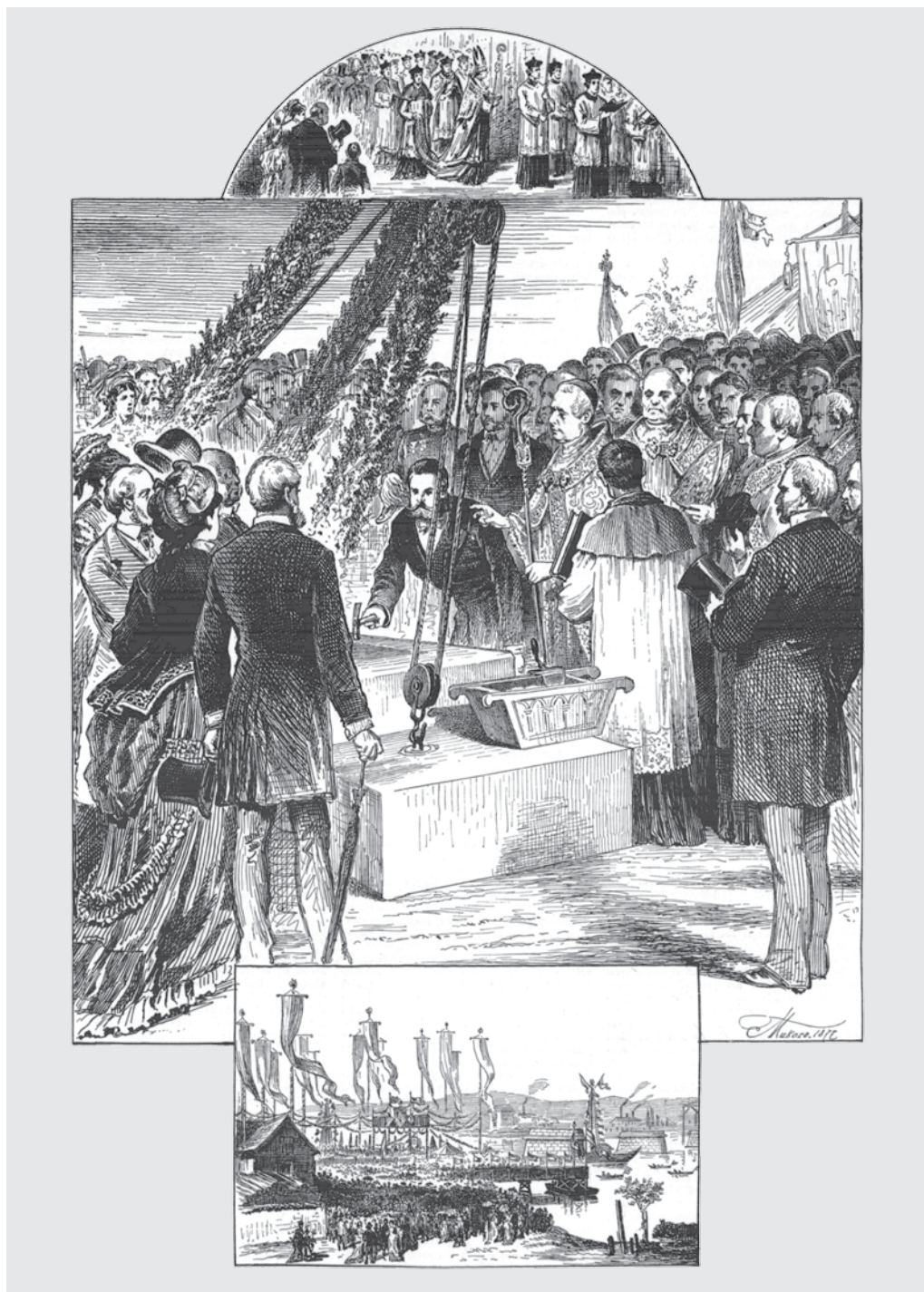
Most je kamenný, má šest říčních pilířů, dvě příbřežní podpěry a sedm kleneb o světlosti 27,2 až 32 m a délku 228,8 metru. Jeho vozovka, zprvu dlážděná kostkami čerčanské žuly, měla šířku 7,75 m, chodníky po obou stranách, pokryté žulovými deskami, po 1,58 metru. Od 28. března 1883 byla na něm zprovozněna, jako na prvním pražském mostě, koněspřežná a od 18. prosince 1900 i elektrická tramvaj.

Z hlediska konstrukčního postupu byly nejprve zbudovány opěrné patky na pražské i smíchovské straně. Při zakládání pilířů bylo, poprvé v Praze, použito železných kesonů, které dodávala smíchovská Ringhofferova strojírna, a ty byly po dokončení pilířů zality betonem. Pilíře a klenby jsou z kvádrů namodralé orlické žuly (celkem více než 7 000 kusů), poprsní zdi z nažloutlého hoříčského (nehvizdského?) pískovce a obklady polosloupů pilířů z červené žuly neznámého původu (Černokostelecko?). Zábradlí je balustrové, jeho podnože, parapety a pilíře byly zbudovány ze žuly orlické, čtyřhranné balustry (celkem 1 012 kusů) pak z bílého istrijského mramoru (biodeitrického vápence) Grisignano od Terstu. Po dokončení tak most poutal i svou různobarevností, která se však kvůli pražskému ovzduší i parní lodní dopravě pod ním pozvolna ztrácela. Most

3 Dobové spisy i publikace se o zásadním podílu tohoto architekta na podobě mostu paradoxně nikde nezmiňují (cf. *-K...k-* 1879). – Více k životu a dílu J. V. Reitera viz *sine* 1903 a VALCHAŘOVÁ 1998; k B. Münzbergerovi viz CHRÁSTILOVÁ 2009.

4 Dokončenou stavbu rekapituluje např. *-K...k-* 1879.

Obr. 4. Položení základního kamene k mostu v Podskalí 13. května 1876. Kresba Josef Mukařovský, *Světlozor*, 25. 5. 1877 (sine 1877, 245).

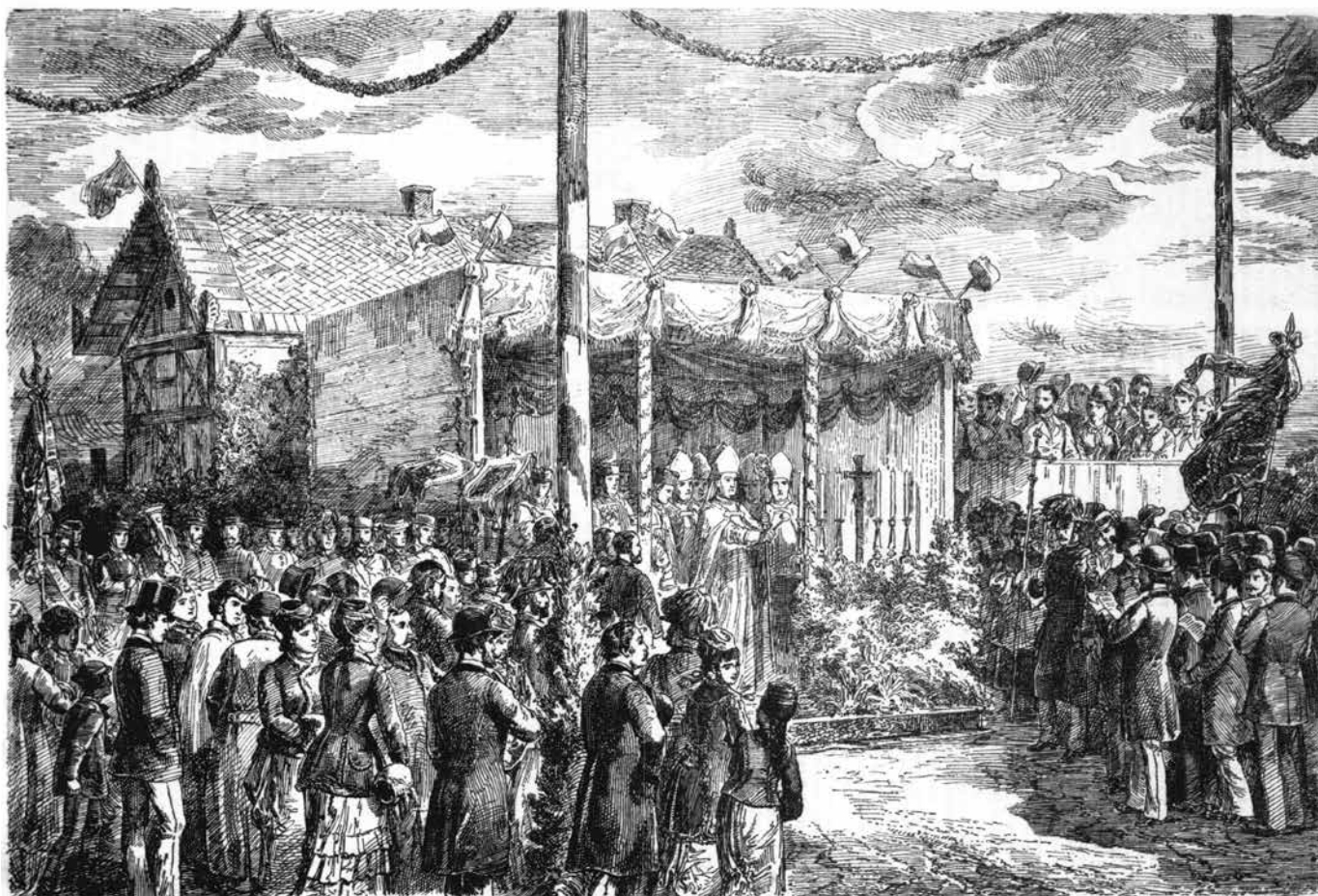
měl původně plynové osvětlení v podobě 14 litinových kandelábrů, které však byly v roce 1936 už jako nefunkční odstraněny.

Na obou stranách mostu na jeho koncích byly postaveny z hořického pískovce šestiboké domky k vybírání mýtného,⁵ v letech 1887–1895 ozdobené čtyřmi monumentálními, rovněž pískovcovými sousošími podle modelů Josefa Václava Myslbeka (* 1848 – † 1922).

Samostatným, ale souvisejícím dílem bylo pak vybudování podjezdu a dvou schodišť na smíchovské straně mostu. Zakázku od 21. května do 15. října 1879 realizovali architektonická firma J. Kruliš a stavitel ing. František Zelenka.

⁵ Mýtné neboli mostné za přechod pražských mostů pro pěší bylo vybíráno až do 24. ledna 1925, kdy bylo zrušeno (s výjimkou Karlova mostu, kde se neplatilo již od 23. listopadu 1815; Mlka 1989, 161, 263).

První velké a nečekané zátěžové zkoušky byl Palackého most vystaven ve dnech katastrofální povodně na Vltavě počátkem září 1890. Tehdy se před ním nahromadily dřevěné kmeny a klády, jak to ze smíchovského nábřeží nakreslil krajinář Karel Liebscher (*sine* 1890a, 514; obr. 7). Na vzdáleném novoměstském návodním konci mostu přitom umělec zakreslil i prkenou boudu, v níž bylo v té době již tesáno sousoší *Libuše a Přemysl*. Most naštěstí náporu vody a naplavenin odolal, na rozdíl od Karlova mostu, který byl tehdy právě takovýmto naplaveným dřevem pobořen.

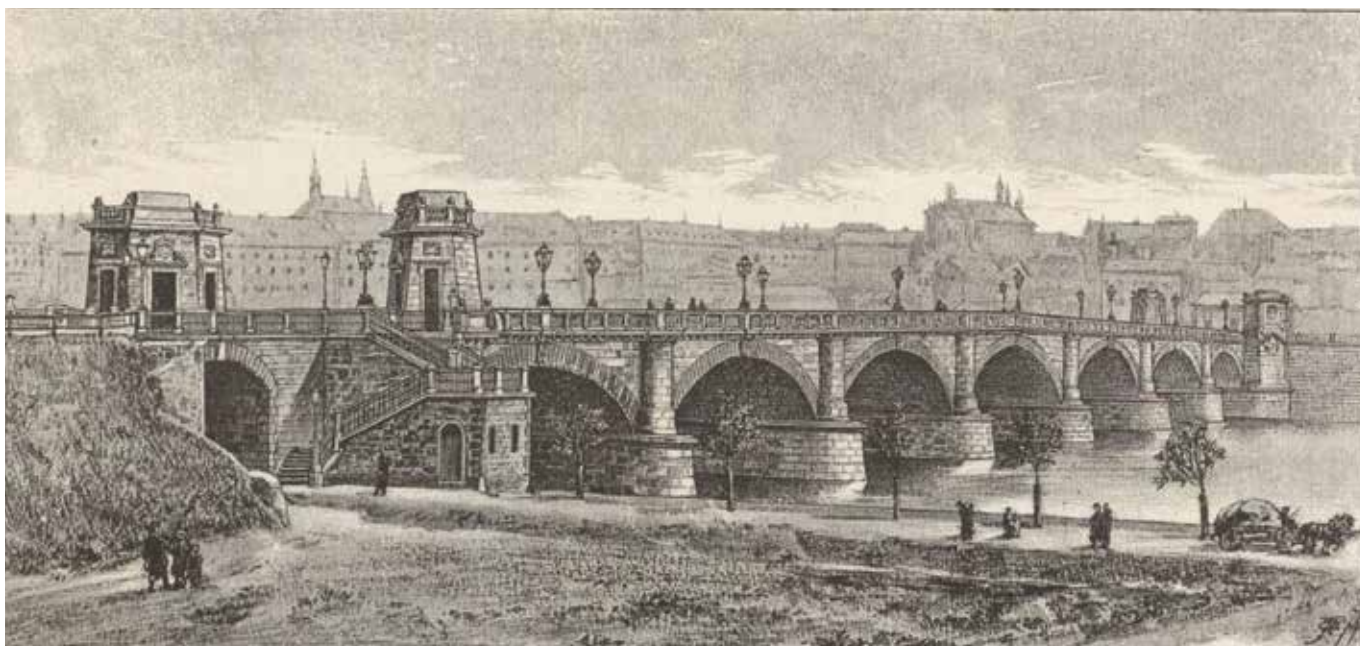
Obr. 5. Svěcení dokončeného Palackého mostu pražským arcibiskupem Bedřichem kardinálem Schwarzenbergem 1. prosince 1878. Kresba Antonín Gareis ml., *Světlozor*, 20. 12. 1878 (*sine* 1878b, 629).

Ve své původní podobě, později se sochařskou výzdobou, Palackého most sloužil veřejnosti až do tragického amerického náletu na Prahu 14. února 1945. Tehdy došlo k poškození jeho novoměstského konce včetně obou zdejších Myslbekových sousoší, zejména sousoší *Libuše a Přemysl*. Výrazně poškozena byla také přílehlá jižní část kamenného zábradlí, přičemž bylo do Vltavy smeteno 23 jeho polí, následně provizorně nahrazených zábradlím dřevěným.

Pět let poté bylo přikročeno k rozšíření mostu, o němž se uvažovalo již roku 1912 (SOUKUP 1912) a opět od roku 1924, neboť jeho šířka už dávno nestačila stále se zvyšujícím dopravním potřebám. Paradoxně tomuto záměru napomohlo poškození mostu zmíněným náletem, a tak v září 1947 bylo rozhodnuto mýtní domky zbourat a sousoší z nich přemístit jinam.

Přestavba Palackého mostu k jeho rozšíření začala 4. dubna 1950, byla ukončena 25. srpna 1951 a most byl 1. září téhož roku odevzdán do plného provozu (*sine* 1951; KAUCKÝ 1951). Práce projektoval a řídil Ing. Jan Fischer. Rozšíření mostu dosáhl římsovými železobetonovými konzolkami po obou jeho stranách, čímž se chodníky rozšířily z 1,58 na 1,8 m, vozovka ze 7,74 na 10,3 m a tzv. užitečná šířka mostu z 10,74 na 13,9 metru. Poškozené nebo zničené zábradelní kuželky z bílého istrijského mramoru musely být kvůli nedostupnosti tohoto materiálu nahrazeny novými z domácího běžového tepelského trachytu.

V letech 1980–1984 nechala Technická správa komunikací provést generální obnovu mostu včetně výměny poškozených kvádrů, říms a konzol za nové z božanovského pískovce, tesané u Karlova mostu na Kampě (PATRNY/MUSILOVÁ 2019, 74, 79–81, 116). S tím byla spojena i oprava

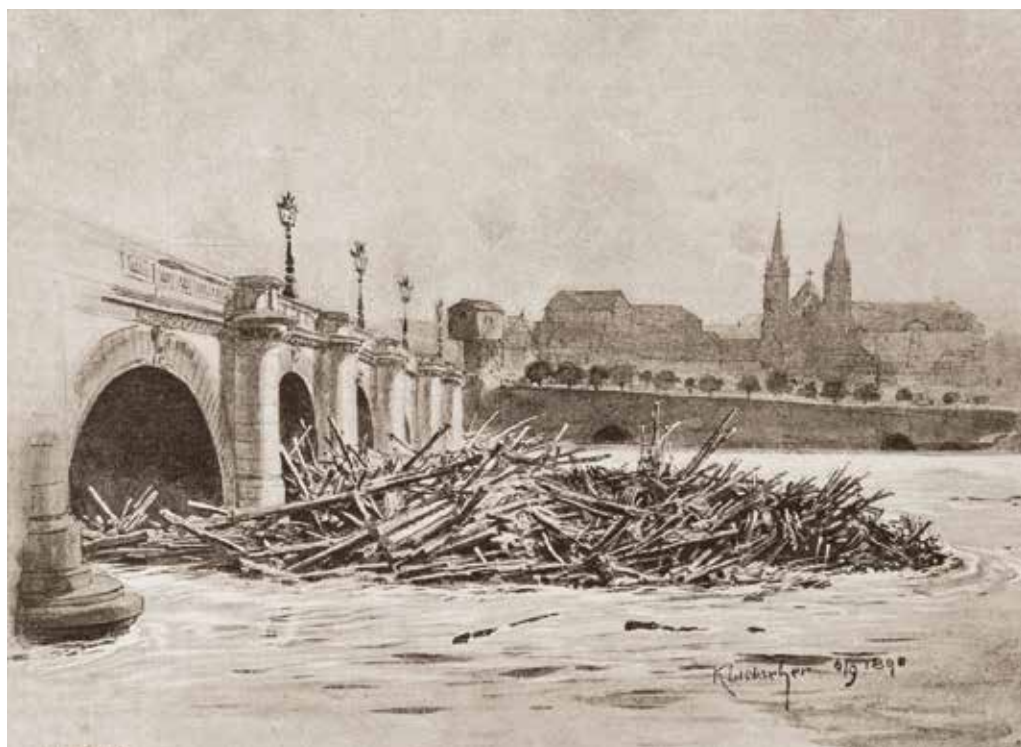

Obr. 6. Palackého most při pohledu ze smíchovského nábřeží, avšak ještě bez sochařské výzdoby. Kresba Bohumír Roubalík, 1887 (ŠUBERT/BOROVSKÝ 1887, 353).

a restaurování kamenické výzdoby, především znakové galerie měst na Vltavě a Labi (viz níže), které v roce 1984 provedli štukatér Lubomír Počta (* 1925–†?) a akad. soch. Miloslav Smrkovský (* 1926–† 2009). Znak Hradčan obnovil znovu v roce 2006 podnik Kamena a spol. (Archiv TSK, bez sign.). V roce 2015 akad. mal. Tomáš Rafl opravil poškozené zábradlí (PATRNY/MUSILOVÁ 2019, 117).

Zvláštností mostu je, že jeho návodní pilíře nebyly založeny jako obvykle do rostlé skály, ale jen na vrstvách zpevněných říčních štěrků. I tak most přečkal bez poškození všechny povodně na Vltavě, včetně těch katastrofálních jako v letech 1890 a 2002.

Obr. 7. Palackého most při velké povodni na Vltavě v září 1890, pohled ze smíchovského nábřeží. Kresba Karel Liebscher, datovaná 6. září 1890, *Zlatá Praha*, 12. 9. 1890 (sine 1890a, 514).

Sochařská výzdoba Palackého mostu

Již od počátku se při plánování mostu počítalo s tím, že bude opatřen sochařskou výzdobou, aby tak do jisté míry připomínal soubor sochařských děl Karlova mostu. K její realizaci došlo zčásti už při samotné stavbě, kdy byly na záklencích všech kleneb vytesány znaky dvanácti měst ležících na Vltavě a Labi. Na jižní straně mostu to byly znaky Rožmberka, Krumlova, Českých Budějovic, Týna nad Vltavou, Zbraslavi, Vyšehradu a uprostřed znak Českého království, na severní straně znaky Smíchova, Mělníka, Roudnice, Litoměřic, Ústí nad Labem a Děčína a uprostřed ještě třináctý znak města Prahy, které podle návrhu sochaře Bohuslava Schnircha (* 1845 – † 1901) vytesal v žule Jan Škarka (* 1845 – † 1883).⁶ Smíchovská podpora mostu pak byla ozdobena velkými znaky z pískovce, ze severu znakem Malé Strany a z jihu znakem Hradčan (obr. 8), od neznámého autora. Podobné znaky byly i na novoměstské podpoře mostu, ale při náletu 14. února 1945 byly poškozeny a navíc při pozdějším rozšiřování mostu z větší části zakryty.

Obr. 8. Pilíř na smíchovském předmostí se znakem Hradčan a na záklenu sousedního mostního oblouku se znakem Rožmberku (foto V. Rybařík, 2024).

Hlavní sochařská výzdoba mostu však vznikla až po jeho dokončení. Hospodářský úřad král. hl. města Prahy vypsal 5. července 1881 konkurz na podání návrhů soch, které by byly osazeny na čtyři mytní domky, přičemž volba ideového konceptu a námětu byla ponechána na vůli uchazečů. Ke konkurzu bylo přizváno devět sochařů, z nichž se ho zúčastnilo sedm – Bernard Otto Seeling, Ludvík Šimek, Tomáš Seidan, Jindřich Václav Čapek, Josef Mauder, Antonín Pavel Wagner a Josef Václav Myslbek (obr. 9). Ti všichni předložili celkem 23 návrhů.⁷ Myslbek oběhl soutěž, a to až v poslední den, 31. prosince 1881, návrhy sousoší *Libuše a Přemysl*, *Lumír s písní* a *Ctirad a Šárka*.⁸ Navrhovaná díla byla inspirována starými českými pověstmi, Zeyerovým básnickým eposem *Vyšehrad* a také v té době ještě uznávaným *Rukopisem královédvorským*.⁹ Z došlých nabídek byly pražskou městskou radou 3. března 1882 vybrány, údajně díky podpoře Miroslava Tyrše, jednoho z členů poroty (LODR 1960, 10), právě návrhy Myslbekovy. Rada si od něho navíc vyžádala ještě čtvrtou skicu, sousoší *Záboje a Slavoj*, kterou přijala 26. května 1882 (VOLAVKA ET AL. 1929, 35).¹⁰ Po vyjasnění vzájemných podmínek městská rada 12. července roz-

6 AMP PPL II, sign. 331/19, 331/20, 331/21, smlouvy se sochařem Janem Škarkou a s Bohuslavem Schnirchem ze 3. a 9. 11. 1877. Znaky byly tesány přímo na mostě ze zavěšeného lešení.

7 K soutěži blíže DVOŘÁKOVÁ 1979, 97, 102–103.

8 Názvy sousoší v minulosti mírně variovaly. V tomto textu je až na výjimky zachovávána jednotná podoba jejich označení.

9 Podrobně se zejména ideou a uměleckou charakteristikou sousoší zabývala v bakalářské práci Kateřina VESELÁ (2011). – Asi nejzásadnějším rozdílem oproti budoucímu finálnímu provedení je pojetí *Lumíra* na soutěžním modelu ještě jako starce (LODR 1960, s. p., obr. 30; cf. sine 1888c).

10 Vítězné Myslbekovy skici zobrazují rytiny v časopisu *Světovzor* v roce 1882 – *Lumír a Píseň* (V. W. 1882a, 197), *Libuše a Přemysl* (V. W. 1882b, 305), *Ctirad a Šárka* (V. W. 1882c, 520) a *Záboj a Slavoj* (V. W. 1882d, 605) –, které podle

Obr. 9. Josef Václav Myslbek (* 1848 – † 1922), autor sochařské výzdoby Palackého mostu. Kresba Jan Vilímek, *Humoristické listy*, 13. 10. 1883 (sine 1883).

hodla zadat provedení díla a 29. července 1882 byla mezi městskou radou v zastoupení obce pražské a Myslbekem uzavřena smlouva (AMP PPL II, sign. 455/4) na vyhotovení a dodání čtyř monumentálních sousoší na mýtní domky mostu Palackého, a sice sousoší *Libuše a Přemysl*, *Lumír a Píseň*, *Ctirad a Šárka* a *Záboj a Slavoj*, všechna o výšce 4,3 metru, z tvrdého hoříckého pískovce, a to do čtyř let.¹¹

Sousoší byla reprodukována přímo na mostě, respektive na jeho mýtních domcích, na nichž byly k tomuto účelu stlučeny prkenné boudy, nazývané ateliéry. Reprodukce sledoval sám Myslbek, který za kamenosochaři na most často docházel a jejich dílo korigoval.

Práce na prvních dvou sousoších¹² započaly na novoměstském konci mostu, když v noci mezi 4. a 23. únorem 1887 byly na severní mýtní domek osazeny tři a na protější čtyři velké bloky hoříckého pískovce (sine 1887b). Následně byla na severním domku zřízena prkenná bouda a 18. dubna 1887 v ní kamenosochaři Josef a František Ducháčkoví¹³ započali zvětšovat a tesat sousoší *Lumír a Píseň*. To – inspirované *Rukopisem královédvorským* – zobrazuje dvojici stojících postav: vlevo mužného pěvce Lumíra, s pravou rukou zčásti předpaženou, v levé ruce držícího varyto; o pěvce se opírá útlá nahá dívka, jež vztyčenou levou rukou přidržuje na varytu věnec a v pravé spuštěné ruce třímá lipovou ratolest. Dílo bylo dokončeno před 3. březnem 1888, kdy bylo komisí prohlédnuto a doporučeno k převzetí (sine 1888a). Na jeho podstavci se dodnes zachoval tesaný nápis: MOD. MYSLBEK//MDCCCLXXXVIII//PROV. DUCHÁČKOVÉ.

Poté měla podle smlouvy následovat reprodukce sousoší *Libuše a Přemysl*, ale vznikla nečekaná komplikace. Myslbek se totiž rozhodl od smlouvy z osobních důvodů odstoupit a zbývajících sousoší nerealizovat (LODR 1960, 141). To ovšem ze strany města nepřicházelo v úvahu, a tak byl umělec pozván na schůzi užší technické komise 10. července 1888 (AMP MHMP I. 1027). Podle

fotografií zhotovil Emil(?) Němeček. Sádrové odlitky pomocných modelů, jež odléval štukatér Frič, pak v tomtéž časopisu s uměleckými posouzeními Renáty Tyršové nebo K. M. Čapka zobrazují fotografie sousoší *Píseň Lumírova* od Bedřicha Sandtnera (sine 1885, 657) a dále od Karla Bellmanna sousoší *Libuše a Přemysl* (TYRŠOVÁ 1889, 16–17; zde Bellmann neuveden), *Záboj a Slavoj* (ČAPEK 1892, 16–17, 19) a *Ctirad a Šárka* (ČAPEK 1895, 232). Fotografie všech skic a modelů pak uvádí spolu s dalšími podrobnostmi *Soupis sochařského díla Josefa Václava Myslbeka* (VOLAVKA ET AL. 1929, 30–35, tamtéž základní literatura k jednotlivým modelům i finálním dílům včetně údajů o vystavení). Informace o Myslbekově práci na modelech i sledování jejich realizace na mostě nacházíme v jeho korespondenci i deníku, které publikoval Alois LODR (1960, zejména 109, 127–141, 143, 460; deníky: 309, 310, 323–327, 342, 344, 346–347; také viz LODR 1960, 186, 197, 199, 207, 459, 501 – výstavy; obrazová příloha, s. p., obr. 30–34). Veškeré tyto modely se měly stát majetkem města Prahy. V současné době však 14 z nich (i některé bronzové odlitky) vlastní Národní galerie a dva Muzeum hlavního města Prahy.

11 Tyto i některé další jinak zvlášť necitované údaje obsahují písemnosti uložené v AMP MHMP I., sign. B 18/4–4, kart. 1027.

12 Překvapivě jen skrovné věcné informace o jejich průběhu podává např. pouze časopis *Zlatá Praha* (sine 1887a; sine 1887c; sine 1888b; sine 1888c), *Národní listy* (sine 1887b; sine 1887d; sine 1888a) a *Světlozor* (sine 1888d). – O dílech referovali, ovšem z uměleckokritického hlediska, např. v *Ruchu* a *Osvětě*, Karel Boromejský MÁDL (1884; 1885) a Renáta TYRŠOVÁ (1887, 365–366; 1890, 1048–1049).

13 Myslbek vyplatil 4. 11. 1887 Josefu Ducháčkoví 1 300 zl. „co splátku na vyhotovení sousoší...“ (AMP MHMP I. 1027) a 2. 12. 1890 Františku Ducháčkoví částku 1 500 zl. jako poslední splátku na sousoší *Lumír a Píseň* i na *Libuši a Přemysla* (LODR 1960, 327). – Josef († 1889) a František († 1899) Ducháčkoví bývají v literatuře uváděni nejčastěji jako „bratrance Ducháčkové“, stejně tak i v dobovém tisku, kde se však často uvádějí nesprávně i jako bratři (podle RYBAŘÍK 2023, 64–65; cf. VLČEK/ZAHRAĐNÍK ET AL. 2023, 187–188).

► **Obr. 10.** Dokončené sousoší *Lumír a Píseň* (vpravo) a část prkenné boudy pro reprodukování sousoší *Libuše a Přemysl* (vlevo) na novoměstském předmostí Palackého mostu (foto asi František Dvořák, 1889 nebo 1890; NPÚ GnŘ, fotoarchiv, inv. č. N015.030).

zachovaného protokolu jednání Myslbek své rozhodnutí tehdy odůvodňoval slovy: „Upřímně se vyznávám, že převzal jsem závazek provést ona 4 sousoší ve čtyřech letech ze zápalu pro věc a nemaje a neuváží práce, kterou v tak krásné (sic) době dohotoviti jsem měl, byla to ode mne jakási naivnost...“ Komisi se ho však podařilo přesvědčit k pokračování v díle s tím, že dostane přidáno 1 000 zl., pokud model sousoší *Libuše a Přemysla* dokončí do 1. května 1889. Myslbek se skutečně opět pustil do práce, avšak termín nedodržel, neboť až 12. července 1889 oznamuje, že sádrový odlitek sousoší jest hotov. V té době už byl od 8. června na jižním mýtním domku postaven „ateliér“ a reprodukce v kameni mohla začít (obr. 10).

Sousoší *Libuše a Přemysl*, inspirovanému starými českými pověstmi, dominuje stojící postava kněžny Libuše, oděné ve splývavý šat, s levicí pozdvíženou směrem k Pražskému hradu a pravíci držící dlouhé žezlo, opřené o Přemyslovo rámě. Ten sedí pod ní na jakémsi stolci a oběma svalnatými pažemi svírá sekeromlat, položený v klíně. Na čelní straně druhého stupně podstavce byl vytesán zlatený nápis MĚSTO VIDÍM VELIKÉ//JEHO SLÁVA HVĚZD SE DOTÝKÁ a na boku „L. P. 1890 dohotoveno toto sousoší pod dozorem a dle modelu J. V. Myslbeka Frant. Ducháčkem. Nápomocni byli Č. Vosmík, Fr. Ducháček, J. Vokšík a J. Pech“. Oba nápisy se zachovaly i na podstavci poškozeném náletem, pak však byly spolu s ním sejmuty a zničeny. Sousoší *Libuše a Přemysl* bylo dokončeno 31. října 1890 a 5. listopadu bylo posouzeno komisí (LODR 1960, 326; obr. 12).

Obr. 11. Pohled na Palackého most po osazení Myslbekových sousoší na vedutě Pavla Körbera, po 1900 (© Muzeum hl. města Prahy, inv. č. H 053 012).

Realizace obou sousoší na smíchovském konci mostu¹⁴ byla započata na jaře 1894, kdy Myslbek pražské obci oznámil, že dokončil práce na modelech. Radní 20. dubna 1894 rozhodli, aby bylo vztyčeno lešení k umístění bloků pískovce a následně na obou mýtních domcích postaveny prkenné ateliéry. K tomu však došlo až v brzkém jaru následujícího roku. Vlastní práce pak probíhaly již poměrně rychle.

Sousoší *Záboj a Slavoj* na severním mýtním domku podle Myslbekova modelu, na němž pracoval od 30. března 1892, odlitého do sádry 8. srpna téhož roku, tesal po vytečkování 20.–26. února

¹⁴ Jen střídme dobové informace o jejich průběhu podává *Věstník obecní král. hl. města Prahy* (sine 1894b, 88; sine 1895b, 31; sine 1895c, 68; sine 1895e, 94), z novin pak např. *Národní listy* (sine 1890b; sine 1893; sine 1894a, 3; sine 1895a; sine 1895d).

Obr. 12. Novoměstské předmostí Palackého mostu se sousošími *Libuše a Přemysl* a *Lumír a Píseň* na pohlednici odeslané roku 1905 (archiv autora).

Obr. 13. Smíchovské předmostí Palackého mostu se sousošími *Záboj a Slavoj* a *Ctírad a Šárka* na pohlednici vydané roku 1910 (© Muzeum hl. města Prahy, inv. č. 124 318-001).

Obr. 14. Novoměstský konec Palackého, tehdy Mozartova mostu, poničený i s Myslbekovými sousošími náletem 14. února 1945. *Pestrý týden*, 24. 4. 1945 (VÁŠEK 1945, foto Centropress; dostupné na <<https://www.vinegret.cz/648409/rovno-77-let-nazad-ssha-po-oshibke-bombili-pragu-foto>>).

Obr. 15. Torzo sousoší *Libuše a Přemysl* po bombovém náletu 14. února 1945 (foto Josef Sudek, graficky upraveno, Ústav dějin umění AV ČR, inv. č. S12374N).

Obr. 16. Akademický sochař Jaroslav Zelený při práci na pískovcové kopii sousoší *Libuše a Přemysl* (foto Alfred Charuza, převzato z Роче 1957, 17).

1895 sochař Čeněk Vosmík (* 1860 – † 1944). Dokončil jej před 27. červnem 1895, kdy jej převzala komise¹⁵ a současně byla na protějším jižním domku prohlédnuta příprava (tečkování) reprodukce sousoší *Ctirad a Šárka*, na němž práce běžely od 19. března téhož roku (odlito do sádry 7. ledna 1895; LODR 1960, 335, 337, 343, 344, 346). I to údajně tesal Čeněk Vosmík (RYBAŘÍK 2023, 65).¹⁶ Toto poslední dílo prohlédla komise 26. října 1895 (LODR 1960, 347) a pražská obec převzala 2. listopadu,¹⁷ čímž byla celá Myslbekova práce na sochařské výzdobě Palackého mostu po dlouhých osmi letech konečně završena¹⁸ (obr. 11, 13).

První smíchovské sousoší představuje, opět podle *Rukopisu královédvorského*, dva objímající se slovanské bojovníky Záboje a Slavojce vracející se ve zbroji z vítězné bitvy s nepřátelským Ludkem. Levý, statnější bojovník svírá v pravé ruce krátký meč, opřený o bok, pravý mladší zdvihá levicí vítězný věnec, na boku nese štít, o který opírá sekeromlat. Druhé a celkem poslední sousoší *Ctirad a Šárka* zobrazuje podle starých pověstí dívku přivázanou pravou paží k větví stromu, načež levicí se dotýká Ctiradových ramen. Ten klečí u jejích nohou, pohledem obrácen k ní, přičemž ji pravou rukou objímá kolem pasu, v levé drží pozlacený roh a v klíně má opřen toulec se šípy. Nad pravým ramenem Šárky sedí na kmenu havran, varovné znamení. Ze všech čtyř mostních sousoší bývá toto považováno za nejzdařilejší.

Z dalších osudů Myslbekových sousoší je známa jen zpráva z roku 1925, kdy stavební úřad zadal jejich opravu na novoměstské straně sochaři Bohumilu Přeučilovi (* 1890 – † ?) a na smíchovské straně sochaři Rudolfu Vlachovi (* 1880 – † 1940; AMP MHMP I. 1027).

Takto mostní sousoší žila v klidu¹⁹ až do tragického amerického náletu na Prahu 14. února 1945, kdy byla těžce zasažena novoměstská strana mostu a s ní i obě zdejší sousoší – *Lumír a Píseň* bylo poškozeno částečně, *Libuše a Přemysl*, zejména co se týče figury samotné Libuše, nenávratně zničeno (obr. 14, 15; UHLÍŘ ET AL. 2011, 134–135; MAŠTEROVÁ 2018, 24–25. obr. 5–6, 130–131). Na schůzi Ústředního národního výboru hl. m. Prahy z 1. září 1947 bylo rozhodnuto obě poničená sousoší vzhledem k chystanému rozšíření mostu z mytních domků sejmut a domky samé odstranit (*sine* 1947, 931). To se následně stalo i s oběma smíchovskými sousošími a tamními mytními domky. Později bylo rozhodnuto všechna čtyři sousoší přemístit na blízký Vyšehrad, sousoší *Lumír a Píseň* opravit a sousoší *Libuše a Přemysl* nahradit kopií. Tu podle původního, 2,7krát menšího modelu z Národní galerie zvětšili a vytesali v letech 1954–1956 (1957?) ve střešovickém Kafkově ateliéru sochaři Ústředí uměleckých řemesel Bedřich Macák, Horymír Povolný, Miroslav Šimek a Jan Kaláb pod vedením akad. soch. Jaroslava Zeleného (* 1909 – † ?). Kopie se skládala z pěti dílů, z nichž nejtěžší vážil 1,3 tuny (obr. 16; B. D. 1955, včetně pěti fotografií; POCHÉ 1957, 17; PULEC 1959). Osazena byla však až v červenci 1977 sochaři Ústředí uměleckých řemesel v čele s Horymírem Povolným (MOLÍN 1977, včetně tří fotografií). Téhož roku sochaři Miloslav Starec a Karel Čermák restaurovali a na nový podstavec vztyčili sousoší *Lumír a Píseň* a restaurovali i obě zbývající sousoší ze smíchovské strany mostu.²⁰

Tři originály a jedna kopie Myslbekových sousoší z Palackého mostu stojí na travnaté ploše po bývalé zbrojnici jižně od baziliky sv. Petra a Pavla na Vyšehradě – i když jen na nižších podstavcích, které snižují dojem, jaký původně měly na vysokých mostních mytních domcích (obr. 17). Jsou součástí ideově blízkého areálu vyšehradských památných míst, od roku 1960 národní kulturní památky. Díla zde mají sice v rámci Prahy takřka ideální prostředí, jsou stranou rušných

15 Pražští radní souhlasili s převzetím sousoší *Záboj a Slavoj* na schůzi 5. července 1895 (*sine* 1895c, 68).

16 Vosmík se však mohl na práci na tomto sousoší jen podílet, a to až od června 1895, když dokončil reprodukci sousoší *Záboj a Slavoj*.

17 „Sousoší *Ctirad a Šárka*, zhotovené dle návrhu ředitele Myslbeka, převzato ve smyslu zprávy místní [sic] komise do správy obce pražské jakožto poslední ze čtyř sousoší, jež mistr Myslbek pro most Palackého projektoval. Zároveň schváleno, by byly modely sousoší Myslbekových řádně uschovány a před poškozením chráněny.“ (*sine* 1895e, 94) – „Dílo jest posledním ze sousoší, kteréž ředitel Myslbek pro výzdobu mostu Palackého komponoval a které svou velkolepou koncepcí a vzácnou originalitou stane se trvalou uměleckou památkou města.“ (*sine* 1895d)

18 V dosavadní literatuře a zmíněném SHP se vyskytují některé neúplné informace a nepřesnosti, zvláště pak ohledně datace zhotovení finálních Myslbekových sousoší na mostě (např. chybný rok ukončení prací na *Ctiradovi a Šárce* až 1897).

19 Asi jedinou veřejnou diskusí a zájem pražského magistrátu kolem umístění sousoší vyvolal v roce 1934 návrh Josefa ČAPKA (1934) na přemístění Myslbekových děl na most Legií, tedy blíže Národnímu divadlu, kam by v souvislosti s úvahami o hledání lokace pro pomník Bedřicha Smetany podle Čapka spíše patřila a netrpěla by tolik nedůstojným vystavením na výběrších budkách, průmyslovým znečištěním a sousedstvím se Suchardovým pomníkem. Zároveň by nebránila potřebnému rozšíření Palackého mostu. Vyjádření magistrátu i odborné obce, které takové přeložení odmítly, je významným svědectvím o vnímaných architektonických, uměleckých a památkových hodnotách mostu a jeho sochařské výzdoby jako nedělitelného celku (HRUDKA 1935, zejména 11).

20 Přehled restaurátorských zásahů: 1965–1966 (Jiří Gruškovský, Miroslav Vajchr), 1966–1967 (Karel Čermák, Ludvík Kodým, Miroslav Starec), 1977 (Karel Čermák, Miroslav Starec), 1980 (Miroslav Vajchr, Jan Vokálek), 1983 (Jiří Kašpar, Bronislava Kašparová), 1988 (Jiří Dušek), 1996 (Miroslav Starec, Jiří Lendr) aj. (Archiv GHMP).

Obr. 17. Myslbekova sousoší z Palackého mostu po přemístění na Vyšehrad (foto V. Rybařík, 2017). **A** – *Lumír a Píseň* (1887–1888); **B** – *Libuše a Přemysl* (kopie 1954–1957; zničený originál 1889–1890); **C** – *Záboj a Slavoj* (1895); **D** – *Ctirad a Šárka* (1895).

komunikací a jiných znečišťovatelů ovzduší, ale i tak podléhají jeho negativním vlivům, už jen proto, že jsou zhotovena z pískovce, tedy materiálu obecně náchylného ke korozi. Vyžadují proto zvýšenou péči, kterou jako jejich správce zajišťuje Galerie hlavního města Prahy. Kromě běžné údržby bylo např. v roce 1980 nutné rozebrat, na jiné místo přesunout a restaurovat sousoší *Lumír a Píseň*. Práce provedli akad. sochaři Miroslav Vajchr a Jan Vokálek. Poslední a důkladnou obnovu všech sousoší provedl v letech 2018–2019 MgA. Jan Brabec. Kromě jejich očištění a doplnění tvaru se to týkalo i jejich podstavců, na něž byly upevněny nové desky z patinovaného bronzu s názvy jednotlivých sousoší.

Čtyři Myslbekova sousoší, přemístěná z Palackého mostu na Vyšehrad, dodnes dokládají genialitu tvůrce jejich modelů, současně však i umění dalších, kteří při jejich vzniku, při tvorbě a odlévání sádrových modelů, pomáhali. A v neposlední řadě také těch, kteří je podle těchto modelů přímo na mostě reprodukovali do kamene. Tento soubor představuje jedno z našich největších a nejvýznamnějších kamenných děl českého sochařství.

PRAMENY

- AMP MHMP I. 1027 — Archiv hlavního města Prahy, fond Magistrát hlavního města Prahy I., 1891–1900, sign. B 18/4-4, kart. 1027.
- AMP MHMP I. 241 — Archiv hlavního města Prahy, fond Magistrát hlavního města Prahy I., referát I. C. hospodářský – spisy, manipulace 1931–1940 (1949), mosty, sign. B 9/2, kart. 241.
- AMP PPL II — Archiv hlavního města Prahy, Sbírka listin, Papírové listiny, inv. č. 319, 443
- ~ Protokol sepsaný se sochařem Janem Škarkou o vytesání znaků při klenbách mostu, 3. 11. 1877, sign. AMP PPL II – 331/19;
 - ~ Dodatek k protokolu, sepsanému se sochařem Janem Škarkou, 3. 11. 1877, sign. AMP PPL II – 331/20;
 - ~ Protokol sepsaný s Bohuslavem Schnirchem o zadání a převzetí modelování znaků pro závěrky kleneb u mostu, 9. 11. 1877, sign. AMP PPL II – 331/21;
 - ~ Smlouva s Josefem Václavem Myslbekem o dodání čtyř sousoší, 29. 7. 1882, sign. AMP PPL II – 455/4.
- Archiv GHMP — Archiv Galerie hlavního města Prahy, restaurátorské zprávy k Myslbekovým sousoším na Vyšehradě, ev. č. 16/2, 16/2–19/2, 4/2+16/2+17/2+18/2, 17/2+18/2+19/2.
- Archiv TSK — Archiv Technické správy komunikací, Palackého most – obnovy 1984, 2006, bez sign.
- PATRŇY/MUSILOVÁ 2019 — Michal PATRŇY / Markéta MUSILOVÁ: Most Františka Palackého : Stavebně historický průzkum. Praha 2019, strojepis. Uloženo: NPÚ ÚOP v Praze, dokumentační fondy, sign. P 257.

LITERATURA

- sine* 1875 — *sine*: Pražský most z Podskalí na Smíchov. Světozor 9, 1875/28, 9. 7. 1875, 327–330.
- sine* 1877 — *sine*: Položení základního kamene k novému mostu. Světozor 11, 1877/21, příloha, 25. 5. 1877, 250, obr. na s. 245.
- sine* 1878a — *sine*: Svěcení podskalského mostu. Národní listy 18, 1878/292, 3. 12. 1878, [2].
- sine* 1878b — *sine*: Svěcení mostu Palackého. Světozor 12, 1878/51, 20. 12. 1878, 635, obr. na s. 629.
- sine* 1883 — *sine*: Jan [sic] Václav Myslbek. Humoristické listy 25, 1883/41, 13. 10. 1883, 340, obr. na s. [339].
- sine* 1885 — *sine*: Píseň Lumírova (Pomocný model skupiny na pylonu mostu Palackého od Josefa Myslbeka). Světozor 19, 1884–1885/42, 2. 10. 1885, 670, obr. na s. 657.
- sine* 1887a — *sine*: Nad oběma pylony na Pražském břehu mostu Palackého [...]. Zlatá Praha 4, 1886–1887/9, 21. 1. 1887, 144.
- sine* 1887b — *sine*: Myslbekovy sochy na Palackého mostě. Národní listy 27, 1887/43, 13. 2. 1887, [2].
- sine* 1887c — *sine*: Sdělili jsme svým časem, že na Pražské straně mostu Palackého [...]. Zlatá Praha 4, 1886–1887/13, 18. 2. 1887, 208.
- sine* 1887d — *sine*: Socha na prvním pilíři Palackého mostu. Národní listy 27, 1887/277, 9. 10. 1887, [2].
- sine* 1888a — *sine*: První sousoší na Palackého mostě dohotoveno. Národní listy 28, 1888/62, 2. 3. 1888, [3].
- sine* 1888b — *sine*: Týmž časem dospěly k svému konci provádění v kameni skupiny Myslbekovy „Lumír a Píseň“ [...]. Zlatá Praha 5, 1887–1888/16, 9. 3. 1888, 255.
- sine* 1888c — *sine*: Sousoší „Lumír a Píseň“ na pravém pylonu mostu Palackého při Pražském břehu [...]. Zlatá Praha 5, 1887–1888/23, 27. 4. 1888, 367.
- sine* 1888d — *sine*: Píseň Lumírova. Světozor 22, 1887–1888/16, 9. 3. 1888, 255.

- sine* 1890a — *sine*: Povodeň v Čechách, zvláště v Praze, v měsíci září 1890. Zlatá Praha 7, 1889–1890/43, 12. 9. 1890, 511–514.
- sine* 1890b — *sine*: Model ku třetímu sousoší na most Palackého. Národní listy 30, 1890/343, 14. 12. 1890, [3].
- sine* 1893 — *sine*: Ku dokončení výzdoby mostu Palackého [...]. Národní listy 33, 1893/181, 2. 7. 1893, 4.
- sine* 1894a — *sine*: Z městské rady. Národní listy 34, 1894/110, 22. 4. 1894, 3–4.
- sine* 1894b — *sine*: Schůze rady městské dne 20. dubna 1894. Věstník obecní král. hlavního města Prahy za rok 1894, roč. 1, 1894/7, 28. 4. 1894, 87–88.
- sine* 1895a — *sine*: Dvě sousoší na Palackého mostě. Národní listy. 35, 1895/85, 27. 3. 1895, 4.
- sine* 1895b — *sine*: Schůze sboru obecních starších dne 13. února 1895. Věstník obecní král. hlavního města Prahy za rok 1895, roč. 2, 1895/3, 12. 4. 1895, 30–32.
- sine* 1895c — *sine*: Schůze rady městské dne 5. července 1895. Věstník obecní král. hlavního města Prahy za rok 1895, roč. 2, 1895/6–7, 12. 9. 1895, 68.
- sine* 1895d — *sine*: Z městské rady [...] Městskou radou převzato dokončené sousoší Ctirada a Šárky [...]. Národní listy 35, 1895/306, 5. 11. 1895, 3.
- sine* 1895e — *sine*: Schůze dne 2. listopadu 1895. Věstník obecní král. hlavního města Prahy za rok 1895, roč. 2, 1895/10, 31. 12. 1895, 93–94.
- sine* 1903 — *sine*: Inž. Josef Reiter †. Čas 17, 1903/342, 15. 12. 1903, 5.
- sine* 1947 — *sine*: Schůze ústředního národního výboru hlav. města Prahy dne 1. září 1947. Věstník hlavního města Prahy 3 (50), 1947/39, 27. 9. 1947, 931–932.
- sine* 1951 — *sine*: Stavba Palackého mostu úspěšně pokračuje. Nová Praha 54, 1951/10–11, 1. 6. 1951, 203.
- B. D.* 1955 — *B. D.*: Libuše a Přemysl. Svět v obrazech 11, 1955/31, 30. 7. 1955, 19.
- BENES 2006 online — Dušan BENES: Palackého most. In: Pražské tramvaje, publikováno 2006; <<https://www.prazsketramvaje.cz/view.php?cislocclanku=2006121102>> [vid. 2024-10-30].
- ČAPEK 1892 — Karel Matěj ČAPEK: Myslbekův Záboj a Slavoj pro most Palackého. Světozor 27, 1892–1893/2(1327), 25. 11. 1892, 23–24, obr. na s. 16–17, 19.
- ČAPEK 1895 — Karel Matěj ČAPEK: Ctirad a Šárka : Sousoší J. V. Myslbeka pro most Palackého. Světozor 29, 1894–1895/20(1449), 29. 3. 1895, 238–239, obr. na s. 232.
- ČAPEK 1934 — Josef ČAPEK: Pomník Smetanovi. Život 12, 1933–1934/2, únor 1934, 35–38.
- DUDÁK/RÝPAR 2020 — Vladislav DUDÁK / Vít RÝPAR: Praha mosty spojená – Prague Connected by Bridges. Praha 2020.
- DVOŘÁK 1998 — Václav DVOŘÁK: Palackého most. In: Růžena Batková (ed.) et al, Umělecké památky Prahy : Nové Město, Vyšehrad, Vinohrady (Praha 1). Praha 1998, 175.
- DVOŘÁKOVÁ 1979 — Zora DVOŘÁKOVÁ: Josef Václav Myslbek : Umělec a člověk uprostřed své doby. Praha 1979.
- ERBEN 1875 — *sine*: Stavba čtvrtého mostu přes Vltavu. Statistická příruční knížka královského hlavního města Prahy za rok 1874 [roč. 3]. Josef Erben (ed.), Praha 1875, 114–115.
- ERBEN 1876 — *sine*: Stavba mostu Podskalského s nábřežím. Statistická příruční knížka královského hlavního města Prahy za rok 1875 [roč. 4]. Josef Erben (ed.) Praha 1876, 109–112.
- ERBEN 1878 — *sine*: Stavba mostu Palackého s nábřežím. Statistická příruční knížka královského hlavního města Prahy za rok 1877, roč. 6. Josef Erben (ed.) Praha 1878, 97–100.
- ERBEN 1880 — *sine*: Stavba mostu Palackého s nábřežím. Statistická příruční knížka královského hlavního města Prahy za rok 1878, roč. 7. Josef Erben (ed.) Praha 1880, 106–110.
- FISCHER 1983 — Jan FISCHER: Třetí kamenný : Praha a její mosty 4. Technický týdeník 31, 1983/12, 22. 3. 1983, [16].
- FISCHER/FISCHER 1985 — Jan FISCHER / Ondřej FISCHER: Pražské mosty – Prager-Brücken. Praha 1985.
- HRUDKA 1935 — Václav HRUDKA: Přemístění Myslbekových soch. Za starou Prahu 19, 1935/2, 10–12.
- CHRASTILOVÁ 2009 — Jiřina CHRASTILOVÁ: „Dárek“ k výročí aneb pozapomenutý architekt Bedřich Münzberger (1846–1928). Za starou Prahu : Věstník Klubu Za starou Prahu 39 (10), 2009/1, 20–21.
- JIROUDKOVÁ 2007 online — Marta JIROUDKOVÁ: Palackého most. In: Klub přátel starého Smíchova, publikováno 17. 10. 2007; <<http://starysmichov.cz/view.php?cislocclanku=2007100039>> [vid. 2024-10-31].
- JUNGSMANN 2007 — Jan JUNGSMANN: Smíchov : Město za Újezdskou branou. Praha 2007.
- K...k- 1879 — K...k: Most Palackého. Světozor 13, 1879/1, 4. 1. 1879, 7–10, obr. na s. 1.
- KAUCKÝ 1951 — Ký [František KAUCKÝ]: Palackého most odevzdán veřejnosti. Nová Praha 54, 1951/18, 14. 9. 1951, 335.
- LODR 1960 — Alois LODR (ed.): Josef Václav Myslbek, Korespondence. Praha 1960.
- LUKES 2023 online — Zdeněk LUKES: Skryté poklady architektury, 115. díl : Palackého most. In: TV Architect, publikováno 4. 10. 2024 (video), <<https://www.tvarchitect.com/video/skryte-poklady-architektury-palackeho-most/>> [vid. 2020-12-23].
- MÁDL 1884 — Karel Boromejský MÁDL: Z uměleckých výstav : Jos. Myslbeka Ctirad a Šárka. Ruch 6, 25. 6. 1884, 884/18, 297.
- MÁDL 1885 — Karel Boromejský MÁDL: Rozhledy v umění výtvarném : Myslbekův nový „Lumír“. Ruch 7, 5. 9. 1885, 1885/25, 408.

- MAŠTEROVÁ 2018 — Katarína MAŠTEROVÁ (ed.): Josef Sudek: Topografie sutin = Josef Sudek: The topography of ruins. Praha 2018.
- MIKA 1989 — Zdeněk MIKA: Dějiny Prahy v datech. Praha 1989.
- MOLÍN 1977 — Josef MOLÍN: Přemysl a Libuše na Vyšehradě. Praha '77 : měsíčník Národního výboru hlavního města Prahy 8, 1977/10, 15.
- PAKA 2024 online — *sine*: Palackého most. In: Památkový katalog, aktualizace 2024, <<https://www.pamatkovykatalog.cz/palackeho-most-15439251>> [vid. 2024-09-30].
- POCHE 1957 — Emanuel POCHE (ed.) ET AL.: Umělecká řemesla v Československu 1957 – Kunsthandwerke 1957. Praha 1957.
- PULEC 1959 — Miloš J. PULEC: Sochy putujících Prahou. Výtvarná práce 7, 1959/4, 10. 3. 1959, 4–5.
- REITER 1876 — Josef V. REITER: Kamenný most z Podskalí na Smíchov. Zprávy Spolku architektů a inženýrů v království Českém 11, 1876/2, 6–8, tab. XIV.
- REITER 1877 — Josef V. REITER: Kamenný most z Prahy (Podskalí) na Smíchov [II]. Zprávy Spolku architektů a inženýrů v království Českém 12, 1877/2–3, 18–21, tab. XIII.
- REITER 1878a — Josef V. REITER: K objasnění návrhu nového Pražského mostu přes Vltavu. Zprávy Spolku architektů a inženýrů v království Českém 13, 1878/1, 20–23.
- REITER 1878b — Josef V. REITER: Nový most mezi Prahou (Podskalím) a Smíchovem [III]. Zprávy Spolku architektů a inženýrů v království Českém 13, 1878/1, 24–26, tab. VI, VII.
- REITER 1879 — Josef V. REITER: Nový most z Prahy na Smíchov [IV–V]. Zprávy Spolku architektů a inženýrů v království Českém 14, 1879/1–2, 31–40.
- RYBAŘÍK 2018 — Václav RYBAŘÍK: Pražské sochy, pomníky a jiné kamenné památky. Praha 2018.
- RYBAŘÍK 2023 — Václav RYBAŘÍK: Kamenosochařské umění v Praze 19. století a jeho tvůrci. Praha 2023.
- SOUKUP 1904 — Jiří SOUKUP: Pražské mosty: studie se zřetelem na současné podniky. Praha 1904.
- SOUKUP 1912 — Jiří SOUKUP: Most Palackého v Praze a nový most z Myslíkovy ulice na Smíchov. Technický obzor 20, 1912/38, 281–284, tab. č. 68 a 69.
- ŠUBERT/BOROVSKÝ 1887 — František Adolf ŠUBERT / František Adolf BOROVSKÝ (eds): Čechy III : Praha : II : Malá Strana, Kamenný most, Staré Město, Josefov, Nové Město, Vyšehrad, Holešovice-Bubny a okolí pražské. Praha [1887].
- TYRŠOVÁ 1887 — Renáta TYRŠOVÁ: České sochařství. Osvěta 17, 1887/4, 364–374.
- TYRŠOVÁ 1889 — R. T-á [Renáta TYRŠOVÁ]: Libuše a Přemysl (K sousoší prof. J. V. Myslbeka). Světozor 24, 1889–1890/2(1171), 29. 11. 1889, 22, obr. na s. 16–17.
- TYRŠOVÁ 1890 — Renáta TYRŠOVÁ: České sochařství. Osvěta 20, 1890/11, 1040–1052.
- UHLÍŘ ET AL. 2011 — Jan Boris UHLÍŘ ET AL.: Bomby na Prahu : Nálety z roku 1945 objektivem Stanislava Maršála. Praha 2011.
- V. W. 1882a — V. W.: Myslbekův „Lumír“. Světozor 16, 1882/17, 21. 4. 1882, 202, obr. na s. 197.
- V. W. 1882b — V. W.: Myslbekova „Libuše“. Světozor 16, 1882/26, 23. 6. 1882, 310, obr. na s. 305.
- V. W. 1882c — V. W.: Myslbekova „Šárka“. Světozor 16, 1882/ 44, 27. 10. 1882, 526–527, obr. na s. 520.
- V. W. 1882d — *sine* [V. W.?): Myslbekův Záboj a Slavoj. Světozor 16, 1882/51, 15. 12. 1882, 611, obr. na s. 605.
- VALCHÁŘOVÁ 1998 — Vladka VALCHÁŘOVÁ: Josef Václav Reiter. Architekt 44, 1998/24, 51–52.
- VÁŠEK 1945 — Jan VÁŠEK: Letecký teror nad Prahou. Pestrý týden 20, 1945/8, 24. 4. 1945, 3.
- VESELÁ 2011 — Kateřina VESELÁ: Sochařská výzdoba Palackého mostu v Praze. Bakalářská práce, Brno 2011. Uloženo: Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Seminář dějin umění.
- VLČEK/ZAHRAVNÍK ET AL. 2023 — Pavel VLČEK / Pavel ZAHRAVNÍK ET AL.: Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha 2023, 2. vydání.
- VOLAVKA ET AL. 1929 — Vojtěch VOLAVKA / Hana FRANKENSTEINOVÁ / Karel Boromejský MÁDL: Soupis sochařského díla Josefa Václava Myslbeka. Praha 1929.

Ing. Václav RYBAŘÍK, geolog, rybarik.vaclav@seznam.cz
soukromý badatel a publicista, CZ-110 00 Praha 1-Nové Město